

MIROSLAV TOTA

TRAGÉD

Miroslav Tota

TRAGÉD

ÚVODEM

Jmenuji se Karel Povýšil. Tohle jméno asi znáte. Možná ho znáte již dlouho. Stejně měl i můj děd a můj táta, které jste mohli vídat na divadelních prknech a televizních obrazovkách již před mnoha lety. Stejně jako oni, i já jsem cítil touhu propůjčovat své tělo i duši fiktivním nebo někdy i reálným postavám, které po celém světě pod pláštíkem divadelních her, televizních inscenací či filmů rozdávaly radost, přinášely zábavu, smutek, nebo se stávaly inspirací k zamyšlení.

Rozhodl jsem se přizvat vás do děje svého osudu. Sám nevím proč. Ne že bych se cítil být slavný, a jen proto by vás mohl můj osud zajímat. Mí předkové slavní byli. To nepopírám. Já jsem jen tragéd, který vám zprostředkovává životní příběhy jiných. Každou chvíli jsem někdo jiný. Nosím masku veselou i smutnou, jeden den jsem trhan, druhý den zase král. To je to, co mě vzrušuje. Jako droga působí touha vcítit se do postavy, pochopit ji, sdílet s ní její osud, a to vše zprostředkovat co nejvěrněji divákovi tak, aby vám věřil. Věřil, že k němu vzhlíží a promlouvá postava, a ne herec v jejím zastoupení.

Mé rozhodnutí podělit se s vámi o všední i méně obvyklé zážitky z mého života vychází vlastně z mého každodenního profesního působení. Prakticky každý večer stojím na divadelních prknech tváří v tvář vám, mně neznámým lidem, divákům, abych vám přiblížil

životy jiných, které vy již často důvěrně znáte, a čekáte, jestli vám tyto postavy představím z nějakého jiného, dosud neznámého úhlu. A vaše očekávání je oprávněné. Vždyť každá postava má mnoho rozměrů. Žádná není plochá. Tak jako život sám, i každá postava má svůj vývoj a svůj pohyb. A povinností herce je divákovi všechny tyto rozměry zprostředkovat.

Ve své zpovědi bych rád před vás předstoupil já sám za sebe. Prostě jako člověk Karel Povýšil. Chtěl bych ze sebe svléknout všechny ty barevné, bohaté a někdy třeba potrhané a umaštěné kostýmy, sundat všechny masky, setřít barevné šminky a ukázat svou vlastní tvář. Ne že by byla nějak hezká, ale je má. Nejsem si však jist, zda se mi to zcela podaří. Každá maska, každá šminka zanechala nejen na mé tváři, ale i na mé skryté duši celoživotní stopy. Podepsaly se na mně všechny ty veselé i neradostné osudy velké spousty historických nebo současných postav, které jsem měl tu čest ztvárňovat.

Kdo vlastně jsem? Takovou otázku si v poslední době kladu velmi často. Přemýšlím, jestli mám ještě právo být sám sebou. Jestli bych se neměl smířit s tím, že jsem se stal jednou provždy divadelní postavou, která denně mění svou tvář, své city a svůj osud. Která už nemůže a nesmí přemýšlet jako Karel Povýšil.

KOŘENY HERECTVÍ

Narodil jsem se na okraji Brna v Pisárkách, kde moje rodina žila. Kromě mých rodičů na mě čekala i moje starší sestra Boženka. Měl jsem ještě dědu a babičku z tátovy strany. Rodiče mé maminky již nežili. Byli už ve vyšším věku, když se jim neplánovaně maminka narodila. Zemřeli v jednom roce, když bylo mamince asi šestnáct let. Ta o nich ale ráda vyprávěla. Pocházeli z vesnice odněkud z jižních Čech. Milovali prý lesy, houby a rybaření. A to jak mamčin tatínek, tak i její maminka. Dokázali prý vyrazit k nedalekému rybníku třeba ve čtyři hodiny ráno a vydržet u vody i do večera. Když je to popadlo, ani na oběd nechodili domů. Vzali si vždycky s sebou nějakou svačinu a ta jim stačila. Lesy u nich byly bohaté na houby. Děda babičku doprovázel, ale sám houby raději nesbíral. Snad je ani moc neznal. Zato babička prý byla v houbaření mistr světa. Poznala všechny houby. Ráda je sbírala a pak sušila nebo nakládala. Babička, tedy maminka mé maminky, se snažila všechno houbařské umění naučit i svou dceru. A učila ji i rozumět přírodě. Jak se který strom jmenuje, jak se pozná podle listů nebo šišek. K čemu jsou dobré různé pestrobarevné bylinky. Jak přezimuje lesní zvěř. Nevím, jestli to maminka někdy v životě potřebovala, když potom bydlela ve městě, ale určitě jí to pomohlo k obecnému rozhledu.

Babička s dědou od táty žili v Praze. Tam přírody moc není a nevím, jestli by dokázali rozpoznat všechny stromy nebo houby. A na ryby určitě taky nechodili. Popravdě řečeno, svého dědu si pamatuji více ze vzpomínkových pořadů v televizi než z vlastního života. Jako dítě jsem s ním příliš času netrávil. Bydlel daleko a byl velmi zaneprázdněný. Doma se moc nezdržoval. V té době již hrál v Národním. Televize byla teprve před svým zrodem a filmů se také moc netočilo. Proto byla divadelní prkna pro něj tím nejcennějším, co měl.

Babička nepracovala. Starala se o domácnost a své tři děti. Byla to prostá žena, která se smířila s tím, že bude navždy pouze stínem svého manžela. Proto si nikdy nekladla žádné vysoké cíle. Byla odhodlána udělat vše pro to, aby se děda mohl plně věnovat své profesi a osudovému koníčku zároveň.

Babička nám o dědovi ráda vyprávěla. Byl jediným potomkem v rodině sedláka. Jak jeho tatínek, tak maminka byli zvyklí na samou dřinu. Buď pracovali na poli, nebo doma ve stáji. Celý den se nezastavili. A vlastně ani celý rok. Buď se oralo, selo, hnojilo, nebo nakonec zase sklízelo. A tak to šlo stále dokola. Doma měli kromě koně na orání pole i dvě krávy. Ty jim daly také zabrat. Aby jim mohly krávy poskytnout mléko, museli je nejprve nakrmit, vykydat hnůj, nastlat jim nové seno a pak podojit. Na dojení si troufla jenom dědova maminka. Nikdo jiný to neuměl a možná ani nechtěl umět. V takovém záprahu neměli dědovi rodiče čas ani chuť na nějakou zábavu. Jedinou zábavou jim byl pohled na vycházející nebo zapadající slunečný kotouč.

Děda musel rodičům pomáhat. Tak to bylo i zvykem všude na vesnici, kde měli syna v rodině. Když byl menší, sbíral brambory, házel kravám krmení, nebo dělal podobné jednodušší práce. V pozdějším věku se musel chopit i uzdy k vedení koně při orání nebo vláčení. To ho docela bavilo. S koníkem si docela porozuměl. Menší zájem pak měl o kydání hnoje nebo úklid domu.

Děda chápal, že taková práce patří k vesnici. Viděl to všude kolem sebe. Ale také věděl, že existuje i jiný způsob života, než celodenní práce v montérkách na poli nebo ve stáji. Bylo mu jasné, že jeho život se musí ubírat jiným směrem. Nechtěl žít uzavřený v hranicích vesnice. Chtěl do světa. Chtěl lepší práci a k ní také nějakou zábavu. Jeho rodiče o tom nechtěli ani slyšet. Jejich život jim nepřipadal nijak výjimečný. Vždyť tak žijí celé generace. A tak by měl pokračovat i jejich syn. Nakonec děda přece jen odešel. Nerozešel se s rodiči v dobrém. Trvalo několik let, než je přesvědčil, že i ve městě se dá žít. A že i herecká profese si zaslouží uznání.

Po odchodu z domu se děda živil různými pomocnými pracemi. A vedle toho studoval herectví. Byl si jist, že on je ten pravý, který by měl přinášet zábavu a poučení jiným. A to přesto, nebo možná právě proto, že on si v životě moc zábavy neužil a životních zkušeností také příliš nenabral. Ale měl to všechno někde v sobě. Stačilo pro to jen sáhnout a uvolnit to na světlo boží. A to se mu podařilo měrou vrchovatou. Stal se z něj herec, jakých bylo v té době málo.

O sobě tolik babička nevyprávěla. Byla skromným člověkem, a tak se vždy raději více věnovala jiným. Na rozdíl od dědy pocházela z města. Vyrůstala v rodině své tety a strýce, protože její rodiče

zemřeli, když byla ještě dítě. Ani si prý na rodiče moc nepamatuje. Na tetu a strýce si pamatuje, ale nejsou to příliš veselé vzpomínky. Bylo jasně cítit, že není jejich dcerou. A dávali jí to dosti důrazně najevo. Doma ji měli především na to, aby u nich uklízela a dělala všechny jiné domácí práce. Škola pro ni byla zbytečná. Často od nich slyšávala, že se nebude válet ve škole, když má doma tolik práce. Kdo by ji jinak dělal.

Když se osamostatnila, zůstala u toho, co dělala od dětství. Pracovala v jiných rodinách jako uklízečka, hospodyně nebo služka. Byla na takovou práci zvyklá. Neměla ani dost sil na to, aby se pokusila něco změnit. Ani necítila potřebu něco měnit. Žila s tím, že to je její osud. Navíc poměrně dlouhou dobu pracovala v rodině nějakého obchodníka se dvěma dětmi. Oba manželé se k ní prý chovali velice slušně. Jejich děti měla ráda. A ony ji. Zvykli si na sebe a stali se z nich vlastně kamarádi.

Změnu v životě babičky, a vlastně i dědy, přineslo jejich seznámení. Prý se poznali v parku, kde byla babička s dětmi obchodníka na vycházce. Děda tudy také právě procházel. Jednomu z dětí vypadla cestou nějaká hračka. Děda ji zvedl a podal ji babičce. Dali se spolu do řeči. Od té doby se potkávali častěji. Nakonec to skončilo jejich svatbou.

Jak babička vyprávěla, ne vždy to měla s dědou jednoduché. Jejich život byl jako den a noc. Na jedné straně zasloužená sláva diváky milovaného herce, na tu dobu docela slušné peníze, známosti s významnými osobnostmi. Na druhé straně věčná samota babičky,

pozdní návraty dědy domů, čím dál více chybějící mužská ruka v rodině.

V době německé okupace stál děda na křižovatce. Buď musel začít hrát v němčině, nebo se musel z jeviště vytrazit. To bylo pro něj nepředstavitelné. Divadlo bylo jeho životem. Rozhodl se pro první možnost. Velice litoval, že musel krásnou, libozvučnou a košatou češtinu nahradit strohou, tvrdou germánštinou. Také repertoár divadla musel být upraven, aby vyhovoval tehdejší době. Na toto období děda nerad vzpomíná.

Po válce se děda opět dočkal svých dalších velkých rolí. Po období vynucených německých představení začal hrát opět s velkou chutí a elánem. Znovu si našel cestu ke svým divákům a diváci k němu. Z pracovního hlediska prožíval šťastné období svého hereckého rozvoje. Každou svou postavu se snažil propracovat do všech jejích detailů. Chtěl, aby diváci viděli jeho postavu vždy plasticky se všemi hranami i zaobleními. Ne jako plochou bytost předem nastavenou, bez své historie a vlastního vývoje. Podle ohlasu diváků i odborníků se mu to zřejmě dařilo.

V říjnu 1950 se mohli čtenáři dočíst v tisku tuto krátkou zprávičku: „President republiky udělil titul Národní umělec členu souboru Národního divadla, herci Karlu Povýšilovi, za jeho celoživotní mistrovství na divadelním jevišti.“

Tento čestný titul byl zaveden v roce 1948. Jeho prvním nositelem byl básník Josef Hora. V roce 1953 pak byl k tomuto nejvyššímu ocenění doplněn ještě titul Zasloužilý umělec. V pozdější době se náhled na toto ocenění z politických důvodů zásadně změnil. Dnes už

se neuděluje vůbec. Musím zde poznamenat, že můj děd si titulu Národní umělec velice vážil. Nikdy se nezpronevěřil podstatě jeho názvu. Vždy hrál tak, aby pobavil, potěšil a inspiroval celý národ. Hrál pro všechny takovým způsobem, že ho za to jeho národ opravdu miloval.

S postupem let a příchodem vyššího věku se situace zhoršovala. Děda postupně ztrácel paměť. Jeho role, které dříve zvládal bez sebemenšího problému, nyní musel zvládat s maximálním vypětím. Texty se učil dlouhé dny a noci, několik dnů před premiérou téměř nespál. Zvyšovala se jeho nervozita. Nikdy nechtěl své diváky zklamat. Věděl, že spousta z nich přišla do divadla právě kvůli němu a jeho hereckému mistrovství. Tím větší úsilí věnoval přípravě na každé představení. Chtěl, aby byl v očích diváků stále tím dobrým, slavným Mistrem Karlem Povýšilem.

Děda sám cítil, že jeho role přestávají být tak autentické, jako dosud vždy byly. Cítil nervozitu u diváků. Ta se o to více zpětně přenášela zase na něj. Divadlo tak přestávalo být pro dědu tou svěží oázou, která mu dodávala sílu, energii a chuť věnovat divákům kus svého života. Byl stále nervóznější na jevišti i doma. S babičkou se stále více hádal. Nesnesl, když mu něco vyčítala nebo ho žádala, aby si dal na chvíli od herectví pokoj. Stal se z něj protivný, vynervovaný a nesnášenlivý člověk. Přestal vycházet i se svými divadelními kolegy, s kterými si vždy velice rozuměl. Těm mladším dříve ochotně a rád předával své bohaté životní a umělecké zkušenosti. V poslední době však poznával, že ho začínají převyšovat, že se dostávají před svého Mistra. Záviděl jim jejich mládí. Diváci postupně přestali chodit do

hlediště výhradně kvůli němu. Chodili si užívat krásu herectví jeho mladších kolegů.

Nastupující stáří a s ním přicházející zdravotní neduhy se na dědovi výrazně podepsaly. Některá představení musel vynechat. Ještě horší bylo, když nebyl do představení vůbec obsazen. To ho ubíjelo. Přestával být velkým Mistrem. Děda byl zvyklý na zaběhnutý životní stereotyp. Především na večery strávené na divadelních prknech pod světly zářících reflektorů. Najednou začínal mít některé večery volné. Bez práce, bez rolí, bez diváků. Neuměl si s tím poradit. Byl z toho pokaždé nervózní a nepříjemný na všechny kolem sebe. Nedokázal si v těchto případech najít jinou náplň života.

Doma se děda o mého tatů a jeho sourozence příliš nestaral. Neměl na to čas a ani to neuměl. Od jejich narození bylo vše na babičce. Nejen, že pro ně vařila, prala, ale snažila se z nich vychovat slušné lidi. Nic víc. Učila se s nimi, seznamovala je s přírodou, léčila jejich rány na těle i na duši. Byla pro ně jediným středobodem, který byl vždy nablízku připraven jim podat pomocnou ruku. Zpočátku je občas vzala do divadla, aby se podívali na svého tatínka, jaký je na jevišti šikovný a jak mu na závěr celé hlediště tleská. Postupem času se stávaly tyto návštěvy spíše výjimečné. Babička viděla, že ta postava na jevišti není její skutečný manžel. Viděla rozdíly mezi jeho působením na jevišti a doma.

Děda pouze budoval svou slávu. Domů chodil z divadla až v noci, kdy děti dávno spaly. Často to bývalo až nad ránem, když si po představení zašel se svými hereckými kolegy na kávu do jedné z mála ještě otevřených nočních kaváren poblíž divadla. Když děti vstávaly,

on spal. Nesměly ho rušit. Tak viděly svého Mistra většinou jen spícího, pokud ho viděly vůbec. Když se děda probudil, tak to bylo jen proto, aby se najedl a zavřel do své pracovny, kde celé odpoledne studoval svou roli. Vyrušit ho mohla jen babička, když mu nesla jeho šálek černé kávy. Večer pak odcházel znovu do divadla.

Život babičky a dědy tak byl velice jednotvárný. Děda byl svými postavami tak pohlcen, že se choval jako herec i doma. Nic jiného než divadlo ho nezajímalo. Nestaral se o to, jaký život má babička. Jaká má přání, plány, tužby. Nevěděl a ani nechtěl vědět, jak se daří jeho dětem ve škole, jak prožívají své první lásky, jaké radosti a starosti dělají babičce. Dokonce se ani nezajímal o to, jestli se jeho děti touží stát lékaři, učiteli, nebo by snad chtěli kráčet v jeho šlépějích.

Poslední dědovou rolí na divadelních prknech byla postava krále Leara v Shakespearově tragédii. Jak symbolické. Lear putuje ze svého královského sídla do Doveru, do prosté přírody, od pýchy k pokoře, od autoritářské sebestřednosti k soucitu a odpuštění. Na roli se připravoval ještě poctivěji než na všechny předchozí. Možná cítil, že to je role, která uzavře jeho umělecký svět. Chtěl se rozloučit na úrovni. Ve svém posledním představení podal snad životní výkon. Ovace nebraly konce. Celé divadlo bylo na nohou. Pocit loučení visel na jevišti i v hledišti. „Ať žije Mistr!“ znělo ještě dlouho po představení dědovi v uších.

Dalších rolí se již nedočkal. Zemřel krátce po svém posledním představení ve věku šedesáti sedmi let. A stejně jako Lear, jeho poslední hrdina, i on se dočkal odpuštění. Především od babičky, která obětovala svůj život ve prospěch toho jeho.

Měsíc po dědově smrti nás babička pozvala na návštěvu. Byla už vyrovnaná s osudem. Vyprávěla nám o dědovi. Ne o starostech, které s ním měla. Vyprávěla jen o tom krásném, co s ním prožila, a o tom, jak ho milovala velká část národa. Nikdy ani na chvíli nezalitovala, že byla jeho ženou.

Najednou povídá: „Jsem ráda, Kájó a Boženko, že jsem vám to mohla povyprávět. Přála bych si, abyste si dědu uchovali ve svých srdcích tak, jak zůstane ve mně. Jako milovaný a moudrý člověk. Víím, že vám ani vašemu tátovi, když byl ještě dítě, nikdy nedal najevo, že vás má rád. Nezlobte se na něj za to. Tak jako jsem mu odpustila všechny neduhy já, tak vy mu také odpusťte. Jsem přesvědčena, že své děti i vás, vnoučata, také miloval. Neuměl to však dát najevo. Přece jen nechával hodně lásky na jevišti. Na tu domácí mu již potom nezbývaly síly.“ Babička se na chvíli odmlčela a utřela si malou slzu v oku. Potom pokračovala: „Byla bych ráda, kdybyste si každý vzal něco po dědovi, abyste měli na něj památku. Je mi líto všechny jeho věci vyhodit. Tobě, Kájó, bych ráda dala toto pouzdro. To jsou dědovy divadelní šminky, které jej provázely po celý jeho život. Těch se nesměl nikdo ani dotknout. A Tobě, Boženko, bych chtěla dát jeho klobouk. Je už dost ošoupaný, ale měl ho rád. Bez něj se nikdy nikam nevydal.“

Rádi jsme si odvezli dědovu památku. A samozřejmě jsme mu odpustili, stejně jako babička. I když my jsme se na něj vlastně nikdy ani nezlobili a neměli co odpouštět.

Krabičku s dědovými šminky jsem si doma pečlivě uložil na poličku u své postele. Vždy, když jsem se na ni podíval, jsem si

vzpomněl na dědu a jeho divadlo. Také jsem se ujišťoval, že musí být hodně náročné ze sebe dělat každý večer někoho jiného. Klauna, krále, prince, tuláka, hrdinu nebo lumpa. A že já bych to nemohl nikdy dokázat. Skoro jsem dědovi záviděl, že on to uměl tak dokonale.

Boženka si dědův klobouk také schovala na památku. Stejně jako já na šminky, tak i ona se na klobouk občas jen dívala jako na vzácnou relikvii. Vzpomínám si, že jsme měli jednou ve škole slavnostní besídku. Já jsem tam měl hrát nějakého pána. Abych vypadal aspoň trošku jako pán, půjčil jsem si od Boženky ten dědův klobouk. Byl mi sice trochu větší, ale ne moc. Když jsem si ho nasadil, připadal jsem si hned jako děda na jevišti Národního divadla. Asi měl ten klobouk v sobě nějakou kouzelnou moc. I díky klobouku se moje vystoupení na besídce docela povedlo.

Přestože to babička s dědou neměla jednoduché, zejména v posledních letech, milovala ho. Když ji opustil, nedokázala se s tím vyrovnat. Odešla za ním do nebeského světa komedií a tragédií pouhých pár měsíců po jeho odchodu.

NÁSTUPNICTVÍ

Když se narodil táta, byly jeho sestře Kláře čtyři. O dva roky později rozšířil rodinu ještě tátův mladší bratr František. Ve třech se už daly podnikat různé lumpárny. Ale nejen ty byly téměř na denním pořádku. Sourozenci si spolu hráli, chodili na výlety do blízkého parku a také se spolu učili do školy. Paní učitelkou byla samozřejmě Klára, která už měla před bratry znatelný náskok. Také se dobře učila. Měla ráda matematiku a všechno o přírodě. Věděla snad úplně všechno o všech stromech a kytíčkách, co rostly v lese nebo na louce. František byl trochu jiný. Učení ho moc nebavilo. Byl spíše průměrným žákem. Ale když bylo potřeba doma něco opravit, hned popadl kleště nebo šroubovák a opravil to. Měl moc šikovné ruce.

Táta nebyl příliš vyhraněný. Neučil se špatně, ale nedá se říct, že by v něčem vynikal. Snad jen v hodinách českého jazyka byl často chválen za pěkné slohové práce. Vyjadřování písmem mu přišlo jednodušší než nějaké vyprávění. Mohl používat i takové výrazy, které se v běžné mluvě nepoužívají, ale psaný text mohou obohatit. A takových výrazů měl v hlavě plný šuplík. Chválen byl i za recitaci. Byl snad jediný ve třídě, který měl radost z toho, když dostali za domácí úkol naučit se nějakou básničku. Rád se zúčastňoval různých recitačních soutěží, z nichž si několikrát odnesl i cenu za vítězství

nebo nějaké dobré umístění. I když nosil ze školy většinou samé dobré známky, většina předmětů ho příliš nebavila.

Výchovu tří sourozenců měla na svých bedrech babička, tedy jejich maminka. Tatínek na ně neměl čas. Buď byl v divadle, studoval roli, nebo spal. To byl jeho svět, do kterého se uzamkl a nikoho jiného do něj nepouštěl. Nikdy jej nenapadlo si s dětmi pohrát, vzít je na vycházku nebo na výlet někam mimo město. A bylo to cítit. Babička byla učiněný poklad. Děkala všechno pro to, aby dětem nahradila oba rodiče. Ale chtě nechtě, její péče byla postižena jejím ženským pohledem. Dětem se nedostávalo mužského pohledu na svět, na život, na řešení každodenních problémů, na reakci na jejich první lásky. Zvláště citelné to bylo pro mého tátu. Nedokázal se sám, ani s pomocí maminky nebo sestry poprat s náročným učením, nikdo ho nenaučil sestrojít draka ani opravit kapající kohoutek. Na rozdíl od bratra Františka nezískal přirozený technický talent.

Děti vyrůstaly v Praze. Tatínek hrál téměř denně v Národním, tak ani jiná možnost nebyla. Výhoda Prahy pro sourozence spočívala především v tom, že jejich škola byla jen pár metrů od domova. Nedaleko byl park, kde se scházeli studenti různých škol, aby spolu diskutovali, řešili společné problémy a nabírali síly na další hodiny. Samozřejmě zde bylo mnoho kaváren, restaurací, obchodů a klubů. Nevýhodou Prahy naopak byl ve vzduchu stále visící stres. Na první pohled to nebylo vidět. Kdo se však na chvíli zastavil a trochu porozhlédl, mohl vidět stále spěchající kolemjdoucí, občas hádající se dvojice, sem tam uskakující chodce před nějakým dopravním prostředkem. Život se tady neprožíval. Život tady prostě běžel.

A stejně takoví zde byli i lidé. Spěchající, nervózní, neschopni se zastavit, zamyslet a užít si třeba krásného dne.

Život utíkal i všem třem sourozencům. Jako první otevřela bránu dospělosti Klára. S lehkostí ukončila základní školu. Protože stále milovala přírodu, možná i proto, že jí v Praze bylo tak málo, rozhodla se pro studium přírodovědy. Maminka ji v tom podporovala. Učení jí šlo bez problémů, příroda byla její láska, tak proč ne. Možností uplatnění bude mít po ukončení studia dostatek. Tatínek se dověděl, že Klára chce studovat přírodovědu, od maminky. Příliš ho to nepřekvapilo. Ani nic nenamítal. Proč taky. Nikdy se o učení dětí nezajímal, tak proč by měl do toho mluvit nyní. Byl spíš rád, že se to nějak vyřešilo i bez něj.

Táta s Františkem dále bojovali na základní škole už bez Klárky. Její pomoc už tolik nepotřebovali. Vždycky ale byli rádi, když je Klárka vzala po škole s sebou mezi její kamarády. Líbily se jim jejich „dospělácké“ řeči a takové ty trochu jinak zaměřené, méně dětské frajeřinky. Teď jim to bude chybět. Už však byli přece jen trochu starší a měli každý svůj okruh kamarádů. Hlavně František. Ten byl více společenský a dokázal kamarády bavit. Byl vůdčím typem. Navrhoval, co bude parta po škole dělat. Kdo s nimi půjde a kdo ne. Ostatní ho ochotně následovali. Táta se mezi kamarády moc neprojevoval. Spíše jen poslouchal, o čem se baví jiní. Sám se do diskusí příliš nezapojoval. Někdy ani nechápal, o čem se ostatní baví.

V posledních ročnících základní školy se táta začal projevoval rozporuplně. Na jedné straně byl poměrně nemluvný, mezi kamarády nebýval autorem zábavy a doma toho také příliš nenamluvil. Škola

však pořádala několikrát do roka různé školní besídky a školní divadelní představení. Mezi hlavními aktéry nikdy nesměl chybět táta. Roli se vždycky rychle naučil a nezvykle vyspěle ji ztvárnil. Bylo vidět, že ho to baví. V roli někoho jiného než sama sebe se cítil jako ryba ve vodě. Po svém vystoupení vždy slyšel dlouhý potlesk diváků, skoro jako na opravdickém divadle. Tátova talentu k veřejnému vystupování si nemohla nevšimnout jeho paní učitelka. Ta byla první, která vycítila jeho vrozenou schopnost poutavě komunikovat s diváky skrze masku nějaké postavy. Samozřejmě znala tátova otce, vyhlášeného umělce. Pochopila, že táta zdědil umělecké vlohy po něm. Doporučila proto babičce, aby přihlásila svého syna na dramatický kroužek. Ta tak učinila. Tátovi se to líbilo. Kdepak fotbal, lyžování, první pokusy o kouření na školním záchodě. Jeho světem se stal dramatický kroužek.

Mnoho členů dramatický kroužek neměl. Nebylo mnoho těch, kteří by se chtěli učit dlouhé, někdy příliš dospělácké texty. Málokteré dítě se také nestydělo vystupovat před diváky. Táta byl pravý opak. Jako Kája byl stydlivý. S nikým se příliš nebavil. Ve skupině jen vyčkával, o čem budou mluvit ostatní. Stačilo však vzít na sebe i tu nejjednodušší masku prince, rytíře, tuláka nebo třeba pejska, šminkou namalovat vousy, zvýraznit oči nebo líčka, a z Káji se stal velký herec. Tatam byla rázem jeho ostýchavost, nemluvnost, přílišná opatrnost. Každou roli se naučil do všech jazykových i pohybových detailů. Nejvíce se pak těšil na každé vystoupení. Rád se předváděl na jevišti divákům. A diváci ho brali jako skutečného herce. A jako skutečného herce jej nakonec odměňovali dlouhým potleskem. Malý počet členů

kroužku byl pro Káju výhodou. Hrál na každém vystoupení. A vedoucí kroužku, bývalý ochotník, pochopil, že na obsazování hlavních rolí je Kája přímo předurčen.

Potlesk měl táta moc rád. Stačilo však svléknout kostým, setřít šminky, a z táty byl zase ten starý kluk samotář. „Kájo, nechtěl by sis jít s námi ještě zakopat?“ často ho při odchodu z vystoupení zvali kamarádi.

„Ne, já musím domů. Musím ještě udělat úkoly na zítra,“ byla jeho nejčastější odpověď, třebaže úkoly žádné nedostal nebo je už měl dávno hotové. Nenalákali ho ani na kino, ani na jinou zábavu. Co by za takové pozvání jiní dali. A nebylo to tím, že musel být včas doma nebo že by musel doma s něčím pomáhat. Prostě byl vlk samotář, který se cítil ve skupině nesvůj.

Uběhlo pár let a školní léta odplavala jako Vltava zpod Karlova mostu někam do ztracena. Táta spolu s babičkou stáli před problémem, co dál. Babička dlouho přemýšlela, kde by se táta mohl uplatnit. Když ale on byl tak jednostranně zaměřený. Samozřejmě tušila, co by tátu nejvíce bavilo a v čem by určitě vynikal. Ale byl tady problém. A to byl děda. Ne že by do toho chtěl nějak zasahovat, to určitě ne. Problém byl v tom, že babička s dědou prožila celý svůj život. A ten pro ni nebyl příliš radostný, naplněný vzájemnou láskou a porozuměním. Věděla, že herectví dědu silně poznamenalo. A to nezbytně poznamenalo život celé rodiny. Babička by tátovi dopřála všechno to nejlepší. Nechtěla však, aby skončil jako děda. A aby jeho budoucí rodina prožívala stejně smutný a prázdný život, tak jak ho prožívala ta její. Také nechtěla, aby lidé brali tátu jako syna dědy, tedy

jako někoho, kdo dělá herectví jenom proto, aby utrl trochu slávy z korálků slávy svého otce.

Babička doufala, že jí v rozhodování o dalším Kájově nasměrování pomůže škola. Tak jednoznačný závěr učitelů však nečekala. Učitelé hodnotili tátu jako žáka lepšího průměru. Nenašli však u něj zájem o cokoliv, o co se zajímali jeho spolužáci. Nezajímaly ho technické věci. Nedokázali si ho představit jako nějakého úředníka. Jediné, v čem jednoznačně převyšoval všechny ostatní, byly jeho sklony a talent k umění, především tedy k herectví. Věřili, že to je jeho parketa, svět, do kterého náleží. Tak to také řekli babičce.

Babička z toho měla těžkou hlavu. Několik nocí nespala. Když už byl čas se rozhodnout, zavolala si k sobě tátu: „Kájo, musíme se rozhodnout, co budeš dále dělat. Je to rozhodnutí, které Ti může změnit celý život. Myslela jsem, jestli nechceš studovat třeba zemědělskou školu nebo přírodovědu jako Klárka. Vidíš, jak jí to jde dobře a jak jí to baví. Anebo jestli by ses nechtěl vyučit elektrikářem. Ti jsou dnes všude potřební a vezmou Tě do každé továrny. Přemýšlel jsi o tom? Co bys na to řekl?“

„Vždyť víš, mami, že elektrika mě moc nebaví. Je taky nebezpečná. A co já vím o zvířatech nebo o kytičkách? Nic. Já bych se chtěl naučit hrát divadlo jako tatínek,“ odpověděl jednoznačně táta.

Babička pochopila, že asi bude muset ustoupit. Nechtěla nic rozhodovat proti vůli táty. Řekla o tom taky dědovi. Ten z toho zprvu velkou radost neměl. Ale cítil, že v tuto chvíli by si měl se svým synem promluvit. „Víš, Kájo, na jedné straně jsem rád, že chceš dělat práci, která mě provázela celý život. Je to krásná práce. Pro někoho je to

přímo poslání. I já jsem jako mladý kluk cítil, že to je to jediné, co bych chtěl dělat. A rodiče mi v tom nemohli zabránit. Ale je třeba, abys věděl, že tím může skončit Tvůj svobodný život, tak jak skončil ten můj. Dokud jsem hrál jen menší role někde ve venkovských divadlech, tak se nic nedělo. Když jsem však přišel do Národního, všechno se změnilo. Dostával jsem ty nejslavnější role. Lidé mi tleskali a vyvolávali mě několikrát před oponu. Za to však očekávali ode mne ten nejlepší výkon zase i příště. To bylo krásné. Stávalo se to pro mě drogou, nezvratnou závislostí. Postupně jsem přestával být sám sebou. Stala se ze mne nepřetržitá divadelní postava, která jen občas změnila kostým a tvář. Nebyl jsem již schopen na tom cokoliv změnit. Víím, že maminka tím hodně trpěla. Byla na všechno, hlavně na vás, sama. Já jsem vás zanedbával. Jako děti vás vlastně ani moc neznám. Mrzí mě to. Do smrti si to budu vyčítat. Ale nemohu jinak. Dostal jsem se do vlaku, z něhož se nedá vystoupit. Stal jsem se člověkem, jehož domovem je divadelní šatna, portál, a především velké jeviště nasvícené množstvím reflektorů, které zvýrazňují děj probíhajícího dramatu, či postavy hrdinů na jevišti. Moc bych si přál, abys šel studovat herectví a pokračoval v mých stopách. Zároveň ale chci, abys věděl, že takové rozhodnutí musí být učiněno od srdce, s vědomím všech rizik, které může přinést. Rozhodnutí je jenom na Tobě. Jsi už zralým člověkem, který dokáže rozumně uvažovat. Ať se rozhodneš jakkoliv, budeme stát za Tebou a držet Ti palce, aby se Ti všechno dařilo.“

Tato slova dědy na tátu silně zapůsobila. Tak ho dosud neznal. Když k němu dříve promluvil, tak jen několika slovy. A většinou to

bylo: „Udělej to a to...“, nebo „Nedělej to a to...“ či „Neruš mě, teď nemám čas...“. Tato řeč byla dědova nejdelší a pro tátu ta nejcennější. Od této chvíle věděl, že jeho budoucnost se jmenuje divadlo. Dědova slova o rizicích spojených s herectvím však vzal velice vážně. Řekl si, že vedle herectví chce mít i svou rodinu, děti, kterým se bude věnovat, spokojenou manželku, která se bude nejen starat o jejich děti, ale bude mít čas i sama na sebe.

Na konzervatoři páni profesoři tátovi občas připomněli jeho původ. Upozorňovali ho, že se bude muset hodně učit, aby se stal takovým Mistrem jako jeho otec. To táta nerad slýchal. Ne že by nechtěl být dobrým hercem. Naopak. Nechtěl být ale s nikým srovnáván. A taky nechtěl obětovat herectví úplně všechno jako děd. Chtěl zůstat i jako herec obyčejným člověkem, dobrým manželem a tátou.

Tátův bratr František měl rozhodování o své budoucnosti jednodušší. Chtěl být technikem. A nebyl důvod, aby mu to babička rozmlouvala. Věděla, že je technicky zručný a že je takové zaměření pro něj to nejvhodnější. Proto si František vybral studium na strojní průmyslovce.

Zdálo se, že se všechny děti vydaly na tu správnou životní cestu. Klára začala po ukončení studií pracovat ve výzkumném ústavu. Zkoumala zde záležitosti ohledně šlechtění rostlin a pěstování nových druhů. Práce ji plně uspokojovala. Táta se připravoval na kariéru divadelního umělce. František se poctivě učil všechny Newtonovy zákony, zákonitosti působení sil na páce a ostatní podobné věci, kterým já bych vůbec nerozuměl. Nejvíce se však těšil na praktické

vyučování, když měl něco vymyslet, vyrobit nebo opravit rukama. To byl ze všech nejlepší.

Babička měla radost, že se jí děti vyvedly. Žádné z nich nedělalo lumpárny, poctivě pracovaly a učily se. Když si někdo z nich vyšel s kamarády za zábavou, vždy se včas a v pořádku vrátil.

Po dlouhých letech byla babička spokojená s dětmi i sama se sebou. Život plynul každému podle jeho představ. I děda měl zrovna období, kdy býval trochu více doma, věnoval se babičce a občas si pohovořil s dětmi.

Všechno to příjemné, až nečekaně hezké, všeobecná spokojenost a klidná pohoda naráz skončily jednoho ošklivého, sychravého listopadového dne. František onemocněl. Zdálo se, že je to jen obyčejná chřipka. Přerostla však v nějakou zákeřnou formu zápalu plic. Doktoři byli na nemoc krátkí. Po dvou týdnech nemoci František zemřel. Bylo mu pouhých devatenáct let.

Násilný odchod Františka celou rodinu hluboce zasáhl. Natrvalo poznamenal jejich duše. Babička se zhroutila. Její děti byly jejím životem. Bez Františka to už nepůjde. Táta s Klárou viděli dědu poprvé plakat. Jeho slzy byly opravdové. Nebyly to slzy divadelní postavy, ale slzy otce, který přišel o svého milovaného syna. Táta i Klára pochopili, že jsou to oni, kteří to musejí ustát. Bude na nich, jak se babička se smrtí syna bude umět vyrovnat. Dokonce i jejich otec bude potřebovat jejich psychickou podporu.

Oba Františkovi sourozenci byli také zdrceni jeho odchodem. Sami by potřebovali trochu útěchy. Nezbyvalo však, než se postarat o babičku a dědu. Babička nebyla dlouhou dobu schopna normálně

existovat. Stále si vyčítala, že ona žije a její syn ne. Nemohla to pochopit. Říkala, že přijít o dítě je pro každou matku ten nejtěžší trest. Klára jí rozuměla. A také věděla, že si babička za svou lásku, dobrotu a dosavadní těžký život takový trest nezasloužila. Osud se však vrátit nedá. Takto postižený člověk musí dále žít přes obrovskou bolest, která se mu usadila na srdci. A musí žít i proto, že je tu stále někdo, kdo ho potřebuje, komu může předávat svou lásku, a kdo mu ji umí od srdce vracet. Pro babičku jsou zde stále Klárka, Karel i její milovaný děda.

Po smrti Františka děda jakoby zestárnul o několik let. Chodil často zanedbaný, bez zájmu o sebe a okolí. Stal se ještě více málomluvným, než byl dosud. V divadle nebyl schopen ztvárňovat veselé postavy. Byl proto obsazován výhradně do tragických představení. Jeho bolest se projevovala ještě naléhavějším vcítěním se do tragických postav. Po každém představení byl velmi vyčerpaný. Trvalo vždy několik hodin, než se odpoutal od své postavy a vrátil se zpět do svého civilního světa.